

GESTUL METAFORIC ÎN CULTURA LIBANEZĂ. CONCEPTUALIZAREA TIMPULUI ÎN TERMENI SPAȚIALI

de Nadine DINESCU

ABSTRACT

This paper offers an analysis of the representation and occurrence of metaphorical gestures within the discourse. The study is based on the principle formulated by Lakoff and Johnson, according to which abstract metaphorical thinking represented through language is influenced by physical interactions and sociocultural practices. The article will begin by discussing a series of theories regarding the representation of metaphor in gestures, before exploring the perceptions of time and space within the Arab world. Subsequently, the study will focus on the gestures used to conceptualize the notion of time in Lebanese culture. The synchronicity and complementarity of speech and gesture are core concepts in the development of this research focused on the metaphorical representation of gestures. At the same time, this paper represents an attempt to identify a system of coordinates and to demonstrate that gestures and speech simultaneously depict the same socio-linguistic, cultural and cognitive reality.

Metafora nu constituie un fenomen izolat, un act de limbaj delimitat în sferile unui domeniu de referință. Ea se regăsește pretutindeni, susțin cercetătorii în științe cognitive George Lakoff și Mark Johnson, sistemul conceptual în baza căruia gândim și acționăm fiind configurat, în mare parte, în termeni metaforici. Felul în care percepem și înțelegem lumea, în care gândim și trăim se poate circumscrie, în esență, unei dimensiuni metaforice. Lakoff și Johnson atrag atenția, însă, că determinarea coordonatelor exacte este un proces dificil, câtă vreme nu acționăm resorturile acestui sistem, întotdeauna, în mod conștient. Deoarece comunicarea se bazează pe același sistem, limbajul – verbal sau nonverbal – reprezintă cel mai accesibil instrument, capabil să furnizeze dovezi care atestă modul de funcționare al întregului mecanism (Lakoff & Johnson 2003: 4).

Începând cu anii '80 ai secolului trecut, tot mai multe studii au demonstrat că gesturile spontane, survenite în cadrul discursului, cu precădere gesturile realizate cu mâinile sau antebrațele, pot constitui expresii metaforice (Cienki 2008: 5).

Articolul de față propune o examinare a gesturilor care se regăsesc în cultura libaneză, în special a celor folosite pentru conceptualizarea noțiunii de timp în termeni spațiali. Pentru a putea continua cu analiza corelației dintre gest și metaforă, este necesară stabilirea unor repere, precum și detalierea unor noțiuni specifice spațiului cultural de referință, după cum urmează:

I. Cultura libaneză și spațiul arab

Cultura arabă comportă o serie de divergențe și impune anumite distincții. Pe de o parte, putem admite că identitatea arabă este atribuită pe considerente preponderent lingvistice, în sensul că toți arabii sunt vorbitori ai aceleiași limbi, dincolo de varietatea sa dialectală și împărtășesc valori comune, o istorie și tradiții similare. Pe de altă parte, nu poate fi ignorat faptul că un teritoriu atât de vast și eterogen denumit generic spațiul arab, este delimitat de granițe și de diferențe politice, economice și religioase.

Prin urmare, o analiză axată pe tipare ale comunicării nonverbale în societatea arabă impune o restrângere teritorială, cel puțin. Din acest motiv, studiul

se concentrează exclusiv asupra vorbitorilor de limbă arabă aflați în Liban.

Trebuie menționat faptul că în Liban se remarcă, de asemenea, o serie de diferențe notabile. De pildă, istoricul Kamal Salibi amintește că fiecare cetățean libanez are, în mod oficial, două identități: una națională, iar cealaltă confesională. Deși societatea libaneză este divizată din punct de vedere religios, acest fapt nu a împiedicat integrarea socială în Liban, în special în Beirut (Salibi 2002: 197).

Începând din secolul al XVII-lea, misiunile catolice care și-au asumat sprijinul comunității maronite¹ au devenit tot mai numeroase, pentru a contribui, ulterior, la întemeierea unor instituții de învățământ. Totodată, clerul maronit beneficia de acces la educație în orașe europene precum Milano, Madrid, Paris sau alte centre din Europa de Vest. Pentru populația de șiiți² și druzi³, concentrată în sudul Libanului, realitatea era diferită. Expunerea comunității druze a rămas limitată, iar influențele străine nu au fost receptate în aceeași măsură. Practicând pelerinajul, musulmanii șiiți și-au asigurat contacte nu doar la Mecca, ci și în Irak, Al-Najaf și Kerbala, orientându-se, de asemenea, către Iran (Hitti 1965: 176-183).

Toate aceste contacte, deși încă sporadice, conturau vag începutul unui fenomen care urma să ia amploare în secolele următoare. Călătoriile, relațiile și schimburile s-au intensificat și, în consecință, s-au remarcat tendințe de asimilare sau aculturație, mai ales în cazul arabilor libanezi care au avut contact cu Occidentul.

Rămâne de văzut în ce măsură aceste variabile socio-culturale au influențat modalitățile de a gândi, a acționa și a se exprima – la nivel verbal și nonverbal – conform tiparelor moștenite sau dacă, pentru facilitarea integrării sociale, au fost receptate și însușite versiuni străine, diferite, adaptate ulterior propriului model cultural și de conduită.

II. Percepția timpului și delimitarea spațiului

Timpul constituie un element cultural care, după cum susține antropologul Edward Hall, poate îndeplini funcția unui cod de comunicare în aceeași măsură în care limbajul îndeplinește acest rol (Hall 1959: 166).

¹ Comunitate creștină, adeptă a unei biserici monoteiste catolice orientale din Siria și Liban, constituită în secolul al V-lea, într-un patriarhat autonom (Dexonline n.d.).

² Adepți ai șiișmului – curent apărut în Islam în a doua jumătate a secolului al VIII-lea care nu recunoaște sunna, principalul motiv al separării de musulmanii sunniți fiind proclamarea lui Ali, ginerele Profetului Muhammad, ca unic succesor legitim (ibidem).

³ Comunitate religioasă din Liban, Siria, Iordania și Israel, constituită în timpul califatului Fatimid; adepți ai unui sistem eclectic de doctrine, druzii cred în transmigrarea sufletului și nu permit convertirea religioasă (ibidem).

În tradiția europeană, timpul este perceput prin raportare la durata sa și se definește ca fiind ceea ce se petrece între două puncte.⁴

Din această perspectivă, timpul apare ca un segment izolat, de care putem dispune și pe care îl putem partaja în scopul pragmatic al organizării agendei cotidiene. Aceste segmente izolate nu au, însă, o ordine întâmplătoare, ci se suprapun în mod convențional unei ordini prestabilite, alcătuind zile, săptămâni, luni, ani. Edward Hall afirmă că lumea occidentală a elaborat acest sistem pentru a putea delimita și distinge diverse evenimente, ținând cont în primul rând de succesiunea acestora (ibidem: 171).

Pentru un arab, însă, timpul se măsoară diferit, iar uneori se sustrage oricărei măsurători obiective. De pildă, în spațiul geografic est-mediteranean, există trei repere fundamentale în funcție de care timpul este măsurat: nicicând, acum sau pentru totdeauna.⁵ În plus, momentul prezent are o durată variabilă prin prisma capacității sale de a se extinde sau dilata, ceea ce alterează implicit înțelegerea obiectivă a timpului: În lumea arabă este aproape imposibil să faci pe cineva să experimenteze diferența dintre a aștepta de mult timp sau de foarte mult timp. Pur și simplu, arabii nu fac această distincție temporală⁶.

Așadar, percepția timpului în cultura arabă se caracterizează prin policronie, timpul constituind doar un reper supus unor eventuale schimbări. Expresia *'inșā'allah* - cu voia lui Dumnezeu, care însoțește de multe ori mențiuni referitoare la planuri de viitor, reflectă, pe lângă viziunea specific fatalistă, orientarea către prezent, viitorul fiind susceptibil schimbării (Feghali 1997: 367).

Din acest motiv, o deviere de la agenda prestabilită nu constituie un inconvenient major pentru un arab. Astfel, deosebirea dintre percepția occidentală și cea orientală poate fi ilustrată pe axa temporală în felul următor: în tradiția europeană timpul este reprezentat asemenea unui segment mărginit de două puncte – un interval determinat –, pe când în viziunea arabilor, timpul este ceea ce se petrece înainte sau după un anumit punct.⁷

În ceea ce privește delimitarea spațiului, cultura arabă se definește ca fiind „de contact”, iar tendințele de apropiere sunt conotate pozitiv, remarcându-se utilizarea unor semne și gesturi care pot varia în funcție de statutul

social sau genul interlocutorilor. Se poate constata cum aspecte ale comunicării nonverbale sunt influențate de repere precum statutul sau relațiile de putere stabilite între interlocutori. Profesorii de psihologie Steve Ellyson și John Dovidio sprijină această ipoteză, susținând că statutul unei persoane reprezintă o trăsătură centrală câtă vreme implică poziția relativă a cuiva într-o ierarhie de prestigiu, utilizată ca schemă de organizare aflată la baza considerațiilor și aprecierilor.⁸

Pe de altă parte, delimitarea spațiului personal pe care culturile occidentale pun accentul nu condiționează interacțiunea publică, arabii dovedind o toleranță ridicată în ceea ce privește proximitatea în spații publice (Feghali 1997: 364-366). Conceptul de spațiu personal, de neîncălcat în Occident, nu constituie o barieră, iar intruziunile publice nu sunt considerate ca atare. În mentalitatea arabă, dreptul de a ocupa un loc și de a menține o distanță în limitele inviolabile ale unui perimetru imaginar nu este garantat sau convenit. Spațiul public aparține tuturor în aceeași măsură (Hall 1990: 156).

Ideea de intimitate și spațiu privat nu se raportează la o hartă a lumii exterioare, la experiențele fizice de îndepărtare sau apropiere. Edward Hall justifică acest fapt prin disocierea dintre corp și ego, deși admite că această scindare nu s-ar putea petrece în totalitate (ibidem: 157).

III. Gestul metaforic. Abordări teoretice

A lan Cienki, profesor de lingvistică engleză, definește gestul ca fiind orice mișcare a corpului, remarcând, însă, că gesturile diferă prin gradul de convenționalitate al formei de expresie, respectiv prin funcțiile pe care le îndeplinesc. Acesta face distincția între două categorii: gesturile ale căror semnificații s-au permanentizat într-o anumită cultură, înțelegerea acestora fiind condiționată, așadar, de apartenența socio-culturală și gesturile rezultate în mod spontan, uneori involuntar, dependente exclusiv de context (Cienki 2008: 6).

Cele din prima categorie au un caracter “*emblematic*” – termenul fiind propus de către

antropologul David Efron⁹ și preluat ulterior de psihologul Paul Ekman¹⁰ și de Wallace Friesen¹¹, pionieri în cercetarea universalității emoțiilor în diferite culturi, ale căror exemple includ, de pildă, bine-cunoscutul gest de aprobare – „OK” – folosit inițial în cultura americană. Spre deosebire de embleme, gesturile spontane nu au semnificații prestabilite, însă pot constitui un posibil instrument de decodificare a întregului proces de formulare a gândurilor exprimate concomitent prin limbaj (ibidem: 7).

Așadar, exceptând emblemele, trebuie avut în vedere faptul că gestul nu poate fi asociat unui limbaj universal, fiind considerat un produs al fenomenelor sociale și culturale (Thomas 1991: 3).

Profesorul de psihologie Albert Mehrabian, de pildă, susține că se poate ajunge la un consens în ceea ce privește utilizarea și înțelegerea semnalelor nonverbale atât în cadrul aceleiași culturi, dar și intercultural, propunând următoarea abordare: el se axează pe noțiuni precum putere sau statut, receptivitate, plăcere – neplăcere, considerând că toate reprezentările nonverbale constituie variații ale acestora (Mehrabian 1971: v).

Prin urmare, expresiile faciale, gesturile însoțite de expresii verbale, pot fi descrise în termeni referitori la plăcere sau admirație, putere, receptivitate (ibidem: 113). Astfel, combinațiile dintre gesturi și expresii oferă posibilitatea unor interpretări variate.

Printre primele cercetări în studiul și analiza gesturilor în cadrul cărora au fost aplicate noțiunile propuse de Lakoff și Johnson, se numără lucrările elaborate de psihologul David McNeill¹² și Elena Levy, profesor în științe psihologice. Aceștia susțin că gesturile metaforice fac parte din categoria celor spontane, care însoțesc discursul (Cienki 2008: 7).

McNeill consideră că gesturile metaforice reflectă un model de conduită, caracterizat prin practica comună de a gândi și de a vorbi despre idei și noțiuni abstracte ca și cum ar fi obiecte, comunicarea îndeplinind rolul unui vehicul care contribuie la transferul acestor idei de la un interlocutor către celălalt (ibidem: 7).

Conform lui Lakoff și Johnson, experiențele fizice și culturale constituie fundamentul expresiei metaforice.

De pildă, conceptul spațial derivă din experiența spațială, din interacțiunile fizice constante și modalitatea de poziționare în raport cu mediul înconjurător. Înțelegem și identificăm cu ușurință coordonate precum sus-jos, înainte-înapoi, exterior-interior, aproape-departe, însă trebuie să ținem cont în permanență că toate aceste interacțiuni fizice directe se petrec în limitele unui context cultural. Se poate spune, prin urmare, că o experiență fizică poate fi deopotrivă culturală, deoarece modul în care experimentăm lumea nu permite o disociere de valorile sau realitatea culturală în care trăim (Lakoff & Johnson 2003: 57-58).

Elementele spațiale în funcție de care realitatea obiectivă este structurată oferă posibilitatea de a înțelege și conceptualiza mai multe experiențe în termeni orientativi, susțin autorii citați anterior (ibidem: 26).

De exemplu, pentru conceptualizarea timpului se poate recurge cu ușurință la întrebuintarea termenilor spațiali. Corelația vorbire-timp-spațiu este explicată de cei doi autori după cum urmează: vorbim în ordine liniară; într-o propoziție, rostim unele cuvinte mai devreme, iar altele mai târziu. Deoarece vorbirea este corelată cu timpul și timpul este conceptualizat metaforic în termeni spațiali, este firesc să conceptualizăm limbajul metaforic în termeni spațiali. Sistemul nostru de scriere întărește această conceptualizare. Scrierea unei propoziții ne permite să o conceptualizăm chiar mai ușor ca un obiect în spațiu, prin cuvinte așezate într-o ordine liniară. Astfel, conceptele noastre spațiale se aplică în mod natural expresiilor lingvistice¹³.

Cercetarea lui Genevieve Calbris, specialist în studiul comunicării nonverbale, axat pe rolul expresiilor faciale și al gesturilor, se sprijină pe aceeași ipoteză. În studiul său, autoarea propune o analiză sistematică a modalităților în care gesturile sunt folosite în scopul configurării unor noțiuni abstracte. Așadar, gesturile, mișcările fizice, devin o formă de expresie a semnificațiilor conceptuale. Pentru delimitarea spațiului de ocurență a gesturilor, Calbris folosește drept reper mai multe axe simbolice: axa valorii (reprezentată în plan vertical, de jos în sus), axa spațio-temporală (înainte-înapoi) și logico-temporală (stânga-dreapta).

⁴“[...] time is something that occurs between two points” (Hall 1959: 171).

⁵“His sets seem to be: no time at all; now (or present); which is of varying duration; and forever (too long)” (ibidem: 176).

⁶“In the Arab world it is almost impossible to get someone to experience the difference between waiting a long time and a very long time. Arabs simply do not make this temporal distinction” (ibidem 1959: 176).

⁷“Time is what occurs before or after a given point” (ibidem 1959: 183).

⁸“Status is a central trait in person perception; it is a characteristic involving one’s relative position in a prestige hierarchy that is used as an organizing scheme upon which beliefs and evaluations are built” (Ellyson & Dovidio 1985: 7).

⁹David Efron (1904-1981), antropolog; în anul 1941, publică teza intitulată *Gesture and Environment*, un studiu de pionierat bazat pe cercetarea diferențelor culturale reflectate în limbajul nonverbal (Johnson et al. 1975:353).

¹⁰Paul Ekman (n.1934), psiholog; își începe cercetarea în anul 1954, elaborând numeroase studii interculturale privitoare la comportamentul nonverbal, expresii faciale și emoții; acesta susține caracterul universal al emoțiilor umane, innăscute și împărtășite de către toți indivizii, indiferent de apartenența culturală (Paul Ekman Group 2023).

¹¹Wallace Friesen (n. 1933) colaborează cu Paul Ekman și publică împreună cu acesta o serie de studii psihologice, axate pe cercetarea comportamentului nonverbal, dezvoltând un sistem de decodificare a expresiilor faciale (ibidem).

¹²David McNeill (n. 1933), psiholog; a analizat relația dintre gest și vorbire, simultaneitatea și complementaritatea acestora, definind limbajul ca un fenomen dinamic care reflectă procesele cognitive. Argumentând coeziunea dintre gest și discurs, McNeill publică împreună cu Elena Levy lucrările intitulate *Narrative Development of Young Children: Gesture, Imagery and Cohesion și Gesture and Discourse* (ibidem).

¹³“We speak in linear order; in a sentence, we say some words earlier and others later. Since speaking is correlated with time and time is metaphorically conceptualized in terms of space, it is natural for us to conceptualize language metaphorically in terms of space. Our writing system reinforces this conceptualization. Writing a sentence down allows us to conceptualize it even more readily as a spatial object with words in a linear order. Thus our spatial concepts naturally apply to linguistic expressions” (Lakoff&Johnson 2003: 127).

De asemenea, face referire la o a patra axă bidirecțională, cu scopul de a ilustra un proces aflat în evoluție (Calbris 2008: 27). Prin urmare, mișcarea, gestul, se suprapun unui sistem de coordonate.

Totodată, Calbris analizează în lucrarea sa modalitățile prin care vorbitorii angajați într-un dialog recurg la gesturi pentru a exprima noțiunea de timp. Examinând interacțiunile cotidiene, autoarea remarcă faptul că vorbitorii apelează cu ușurință la scheme și reprezentări vizuale pe care le utilizează pentru a transmite sensuri simbolice (Kendon 2011: xvii).

Reprezentarea spațială a timpului, potrivit lui Calbris, se sprijină pe noțiuni precum lungime sau durată, localizare, punct de plecare – punct de sosire, continuare sau prelungire, posterioritate – anterioritate, toate acestea fiind exprimate similar în timp și spațiu, deseori prin aceleași categorii gramaticale. Prin urmare, timpul este asimilat spațiului (Calbris 1990: 85).

IV. Aplicații

În cele ce urmează, pentru analiza anumitor gesturi metaforice, au fost selectate o serie de secvențe din cadrul unei emisiuni difuzate pe platforma YouTube. În mod obișnuit, invitații iau parte la dezbateri pe teme sociale, culturale, istorice sau din alte domenii, pasajele selectate oferind posibilitatea examinării, interpretării și clasificării gesturilor metaforice astfel observate. Diverse pasaje sau replici au fost transcrise, fiind urmate de explicații. Deși interlocutorii vorbesc în dialect libanez, s-a remarcat tendința acestora de a insera deseori termeni sau expresii din limba franceză sau engleză:

i. Reprezentarea distanței în timp

Se vor lua în considerare următoarele exemple:

Un stat islamic înseamnă orice stat, care a apărut în perioada istorică cuprinsă între secolul al optulea, huițieme siècle, până la căderea puterii otomane.¹⁴

În acest caz, vorbitorul ilustrează distanța în timp asemenea unui segment mărginit de două coordonate temporale. El își deplasează ambele mâini în direcții opuse, ținând palmele deschise, orientate una către cealaltă; astfel, vorbitorul realizează o punte imaginată între cele două momente, fixându-le totodată pe o axă logico-temporală.

Reprezentantul sultanului, denumit wali, uneori se află la Sidon, uneori se află la Tripoli, iar alteori la Damasc.¹⁵

De această dată, pentru reprezentarea noțiunii de timp, același vorbitor recurge, într-o primă etapă, la un gest similar celui descris anterior, marcând, așadar, desfășurarea în timp a primelor două situații enumerate.

Pentru a putea introduce un al treilea element, acesta este nevoit să se deplaseze în afara axei logico-temporale (de la dreapta la stânga): el își duce mâna stângă în față, cu palma ușor orientată către sine.

Situațiile în care gesturile se înscriu pe axa spațio-temporală (înainte-înapoi) sunt frecvent întâlnite. De exemplu, pentru a face referire la o perioadă trecută, un vorbitor își poate duce mâna în spate, peste umăr, indicând faptul că evenimentul s-a petrecut cu mult timp în urmă. Gestul poate însoți expresia *min zamān*, echivalentul locuțiunii „de mult timp”, „acum multă vreme” (Al-Hamad 2021: 82).

De altfel, *zamān* este cel mai des folosit termen pentru desemnarea noțiunii de timp în cultura islamică, deși există o mare varietate de termeni care ilustrează aspecte și interpretări particulare ale ideii de timp. *Zamān* este timpul limitat; reprezintă o perioadă determinată, spre deosebire de *waqt* (pl. *‘awqāt*), folosit cu precădere pentru indicarea unor momente specifice (Böwering 1997: 58).

De asemenea, în limba arabă se face distincția între *‘abad* – viitorul infinit, un timp fără de sfârșit și *‘azāl* – trecutul infinit, timpul fără de început; ambele sunt cuprinse de *ḥulūd* – eternitatea, existența perpetuă (ibidem: 59).

În ilustrarea prin gesturi metaforice a prezentului sau a viitorului apropiat, distanța parcursă pe această axă imaginată este redusă: prin urmare, vorbitorul are tendința de a se opri într-un punct fix, gesticulând rapid, prin mișcări scurte, uneori repetitive.

De exemplu, pocnetul din degete este asociat momentului prezent, având implicații imediate, deși semnificația gestului variază în funcție de context: poate fi folosit de vorbitor fie pentru a indica faptul de a fi uitat ceva (Barakat 1973: 779), fie pentru a chema rapid pe cineva (ibidem: 783) sau pentru a atrage atenția (Al-Hamad 2021: 68).

Uneori, gestul este considerat ofensiv sau nepolitic, fiind însoțit de cuvinte sau expresii care denotă graba vorbitorului, precum *yallā* - vino! grăbește-te - sau *ta ‘āl hōn* - vino aici! (ibidem: 68). În acest caz, gestul este ancorat în prezent, sugerând o succesiune rapidă a

evenimentelor. Prin opoziție, gestul descris prin mișcarea ușoară a mâinii, pornind de sus în jos, cu palma orientată în sus și vârful degetelor apropiate, îndeamnă la calm și moderație. Este însoțit adesea de expresii precum *laḥḍa(t)!* - un moment!, *rū(q) šwayye!* - liniștește-te puțin! (Hachem 2018).

Prin urmare, prezentul ilustrat în gesturi nu comportă mișcări ample care ar putea descrie o traiectorie, întrucât este văzut ca un punct fix, apropiat vorbitorului. De aceea, el poate recurge la simplul gest de a indica acest punct imaginar, precum în exemplul următor:

Factorii care există acum... Există o mișcare seculară.¹⁶

Pentru reprezentarea adverbului de timp *hallā’* (acum), gesturile sunt reduse, demonstrative: vorbitorul ține palmele deschise, orientate una către cealaltă, cu vârful degetelor apropiate, indicând către un punct de reper situat în apropierea imediată. De altfel, pentru conceptualizarea timpului ca spațiu, deicticele sunt întrebuițate în mod frecvent:

Și aici am descoperit sufismul.¹⁷

În exemplul de mai sus, adverbul de loc *hōn* (aici) are conotații temporale, făcându-se referire, de fapt, la un moment specific din trecut. Vorbitorul folosește un gest similar celui descris anterior, cu deosebirea că, de această dată, indică spre un punct mai îndepărtat, plasat într-un trecut încadrabil pe axa spațio-temporală descrisă de Calbris.

ii. Reprezentarea duratei. Aspectul

Există, de asemenea, situații în care gesturile utilizate nu se suprapun cu strictete axelor spațio-temporale sau logico-temporale. Astfel de gesturi sunt recurente în contexte în care percepția liniară a timpului este alterată sau când accentul cade pe modalitatea de realizarea a acțiunii în timp:

După primii o sută de ani, există un Coran compilat, exista un text și se preda citirea acestuia [...]. Desigur, societatea islamică este în proces de formare, avem capitale, avem orașe¹⁸.

¹⁶“Il-‘awāmil ‘elī mawjūde(t) hallā’... Fī ḥarake(t) ‘ilmāniyye(t)” (Sarfe After Dinner 2022).

¹⁷“Fa-hōn ‘anā wajaḍet it-taṣawwuf” (ibidem).

¹⁸“Bass ba’d il-mi’(a)t sanna(t) al-‘ulā fi qur‘ān majmū’, šār fi naṣṣ bidarrisū-l-‘ira’a(t)u [...] Tab‘ān, al-mujtama’a al-islāmiyy ‘am bitkawwan, ‘ainḍna ‘awašim, ‘ainḍna mudun” (Sarfe After Dinner 2021).

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

Cărți:

- Al-Hamad, M. (2021). *Signs and Gestures. Nonverbal Communication in the Qatari Culture*. Doha: Qatar University Press.
- Calbris, G. (1990). *The Semiotics of French Gestures*. Bloomington: Indiana University Press.
- Calbris, G. (2008). *From left to right...: Coverbal gestures and their symbolic use of space*. În Cienki, A. & Müller C. (editori). *Metaphor and Gesture*. Philadelphia: John Benjamins North America.
- Calbris, G. (2011). *Elements of meaning in gesture*. În Kendon, A. (editor). *Gesture Studies*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Cienki, A. (2008). *Why study metaphor and gesture?* În Cienki, A. & Müller C (editori). *Metaphor and Gesture*. Philadelphia: John Benjamins North America.
- Ellyson, S. L. & Dovidio J. F. (editori). (1985). *Power, Dominance, and Nonverbal Behavior*. New York: Springer-Verlag.
- Hall, E. T. (1959). *The Silent Language*. New York: Doubleday & Company.
- Hall, E. T. (1990). *The Hidden Dimension*. New York: Anchor Books.
- Hitti, P. (1965). *A Short History of Lebanon*. Londra: Macmillan and Company Limited.
- Lakoff, G., Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mehrabian, A. (1991). *Silent Messages*. Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.
- Salibi, K. (2002). *A House of Many Mansions. The History of Lebanon Reconsidered*. Londra: I.B. Tauris & Co Ltd.
- Thomas, K. (1991). *Introduction*. Bremmer, J. & Roodenburg, H. (editori). *A Cultural History of Gesture. From Antiquity to the Present Day*. Cambridge: Polity Press.

Articole în reviste:

- Barakat, R. A. (1973). Arabic Gestures. *The Journal of Popular Culture*. (vol. 6). p. 749-793.
- Böwering, G. (1997). The Concept of Time in Islam. *Proceedings of the American Philosophical Society*, (vol. 141). p. 55-66.
- Feghali, E. (1997). Arab Cultural Communication Patterns. *International Journal of Intercultural Relations* (vol. 2). p. 345 – 378. Marea Britanie: Elsevier Science Ltd.
- Johnson, H., Ekman, P., Friesen W. (1975). *Communicative Body Movements*. *Semiotica*. p. 335-353. Haga: Mouton Publishers.

Resurse web:

- Dexonline*. (n.d.). Maronită. În *Dexonline*. <https://dexonline.ro/definitie/maronita/definitii> (accesat la 05.05.2023)
- Dexonline*. (n.d.). Şiit. În *Dexonline*. <https://dexonline.ro/intrare/şiiit/249409/definitii> (accesat la 05.05.2023)
- Dexonline*. (n.d.). Şiism. În *Dexonline*. <https://dexonline.ro/definitie/şiiism> (accesat la 05.05.2023)
- Hachem, M. (2018). 8 Excellent Signs Arabs Use All The Time. [video] YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=U7aX28m0TDU&t=34> (accesat la 01.03.2023)
- Maalej, Z. (2020). The structure and conceptualization of time in Tunisian Arabic. https://www.researchgate.net/publication/339955786_The_structure_and_conceptualization_of_time_in_Tunisian_Arabic (accesat la 15.03.2023)
- Paul Ekman Group. (2023). <https://paulekman.com> (accesat la 05.05.2023)
- Sarde After Dinner. (Host) (2022). Bilal Orfali: Unwrapping the mysteries of Sufism | Sarde (after iftar) podcast #71. [video podcast]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=DR4silWozbk> (accesat la 20.11.2022)
- Sarde after Dinner. (Host) (2021). Charles Al-Hayek: Lebanon's History, Heritage & Roots | Sarde (after dinner) Podcast #29. [video podcast]. YouTube <https://www.youtube.com/watch?v=bFagwgZSppc&t=2886s> (accesat la 15.11.2022)

